

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

БАРАНОВИЧСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ВЫСШИЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ КОЛЛЕДЖ

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ
МОЛОДЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ

Библиотека БарГУ

0010 3541

Барановичи
2003

инв.

1983

УДК 082
ББК 94
С23

Редакционная коллегия: Л.Ф. Мирзаянова (психолого-педагогическая секция); Е.Г. Карапетова (лингвистическая секция); Е.И. Бородина (филологическая, валеологическая, биологическая, эколого-краеведческая, обществоведческая, искусствоведческая, физико-математическая секции)

Рецензенты: доктор педагогических наук, профессор, действительный член БелАО, заслуженный деятель науки Республики Беларусь А.П. Сманцер; кандидат психологических наук, доцент А.М. Кухарчук

Сборник научных статей молодых исследователей / Редкол. С23 Л.Ф. Мирзаянова (гл. редактор) и др. – Барановичи: Баранов. гос. высш. пед. колледж, 2003. – 206 с.

ISBN 985-6616-12-3.

В сборнике представлены научные работы преподавателей, аспирантов и соискателей вузов Республики Беларусь, а также студентов, членов Научного студенческого общества Барановичского государственного высшего педагогического колледжа.

УДК 082
ББК 94

ISBN 985-6616-12-3

© Барановичский государственный
высший педагогический колледж, 2003

деятельности, с состоянием ее в целом. Действия контроля входят составной частью в осваиваемые способы учебной деятельности.

Постановка особой задачи на контроль и обеспечение учащихся средствами контроля ведет к становлению рефлексии собственных действий, осознанию поставленной учебной задачи и последующей оценке степени ее решения.

Последовательно осуществляемый пооперационный контроль является предпосылкой формирования контроля более высокого уровня – планирующего. Именно этот контроль оказывает существенное влияние на повышение эффективности всей учебной деятельности младших школьников.

ДА ЛІНГВІСТЫЧНАГА АНАЛІЗУ ВЕРША А. КУЛЯШОВА "БЫВАЙ..."

Г.М. Рымша, студэнтка III курса факультэта пачатковай адукацыі
Баранавіцкага дзяржаўнага вышэйшага педагагічнага каледжа

Ю.Б. Храпак, студэнтка III курса факультэта пачатковай адукацыі
Баранавіцкага дзяржаўнага вышэйшага педагагічнага каледжа

Н.У. Шэйко, студэнтка III курса факультэта пачатковай адукацыі
Баранавіцкага дзяржаўнага вышэйшага педагагічнага каледжа

Прад'яўлена ст. выкладчыкам кафедры гуманітарных дысцыплін,
магістрам педагагічных навук В.М. Шавель

З усёй лірыкі, напісанай Аркадзем Куляшовым у даваенны час, самым вядомым стаў верш "Бывай...". Папулярнасць яму прынесла музыка І. Лучанка і яе выкананне ансамблем "Песняры". Цікава тое, што такі высокапаэтычны твор пісьменнік напісаў, калі яму было 14 гадоў. А ўпершыню верш быў надрукаваны ў часопісе "Польмя рэвалюцыі" ў 1928 годзе.

Гэты верш – пра вечнае, агульначалавечае, пра каханне. Не лёгкае, бяздумнае, хуткацечнае, бо такое вельмі часта бывае, а глыбокае, пяшчотнае, рамантычнае. Толькі нарадзілася ў душы лірычнага героя і, запаланіўшы яго істоту, яно мусіць згаснуць. У вершы паказана каханне не светла-летуценнае, а самотнае, маркотнае. Празрысты і нейкі светлы боль прасяквае верш з першага

да апошняга радка і сведчыць аб вернасці пацуюца чатырнаццацігадовага паэта.

Верш выступае як маналог-апавед пра развітанне з сапраўдным каханнем, памяць пра якое будзе спадарожнічаць усё жыццё.

Лірычны герой бачыць каханы вобраз ва ўчарашнім дні, вобраз рамантычнай гераіні, якая знікла ў квецені і гуках мая. Куляшоў вельмі ўмела выкарыстаў светлыя фарбы, галасы вясны ("усход дня", "якому ружавець", "звінеў май", "хваль жыгнёвых шум", "светлы вобраз") і сум сваёй душы ("так горка", "шкада", "туманнае світанне", "суровы позірк", "нямы адчай" і інш.). Яны як быццам кантрастуюць, але адначасова і ствараюць дынаміку пацуюца, на якой будзеца ўвесь твор.

Юнак не спадзяецца на далейшыя сустрэчы, а таму і ўкладвае ўсе душэўныя сілы, усю нерастрчаную энергію пацуюца ў вобраз каханай, называе яе "абуджанай сэрцам", "дарагой", "любай", "смуглявай", "світальнай зоркай", што гасне ў сіняве.

Светлы вобраз дарагой дзяўчыны аўтар упісвае ў прыроду, дзе перапліліся фарбы вясёлкі, гучаць розныя мелодыі ("звініць і плача май"), дзе нават "на ўсходзе дня", "заранка дагарае, каб позна вечарам на захадзе ўзысці". Любая паступова аддаляецца ў прыроднай прыгажосці і сама, урэшце, ператвараецца ў адну з яе выяў:

Пайшла за ціхія, далёкія прасторы
Світальнай зоркай ты, што гасне ў сіняве.
Душы пакрыўджанай гарачыя дакоры
Слязою халоднаю застылі ў траве.

Уяўленне паэта ператварае вобраз дзяўчыны ў знак кахання – світальную зорку, а яго ўласныя крыўды – у слёзы халодныя, што застылі ў траве.

Глыбокія перажыванні лірычнага героя пастаянна праецаюцца на з'явы прыроды, пейзаж: на душы горкі цяжар, шкадаванне аб сустрэчы, якая, відаць, ніколі больш не паўторыцца, – і побач дагарае ў небе заранка "на ўсходзе дня майго, якому ружавець"; герой у стане няўпэўненасці, нявызначанасці ў будучым ("стаю на ростанях...") – а ў прыродзе чуем самотны плач мая.

Куляшоўскі верш "Бывай..." багаты лексічна. У гэксце 50 назоўнікаў, 13 займеннікаў, 23 дзеясловы, 21 прыметнік, 3 дзеепрыметнікі. Зрабіўшы падлікі, перачытаўшы твор, робім вынік, што аб пераважанні той ці іншай часціны мовы гаварыць няма неабходнасці. Назоўнікі, якіх большасць, не малююць статычную

карціну твора, а ствараюць разам з дзеясловамі, дзеепрыметнікамі, прыметнікамі запаволены рух.

Дзеяслоў "пайшла", які пачынае 3-ю, 4-ю, 5-ю, 6-ю строфы, уяўна павялічвае адлегласць паміж героямі. З кожным гэтым словам Алеся аддаляецца, сідуэт яе становіцца больш размытым і, нарэшце, зусім прападае, размываецца ў смуге, пакінуўшы толькі "пальны жал", "хвілінны боль і горыч".

Спроба замяніць прыметнік "пальны" найбольш блізкім яму па лексічным значэнні словам "горкі" пераконвае ў тым, што не толькі зменіцца рытм твора, яго настрой, але страціцца сапраўднае адчуванне жалю і горычы расстання: "горкі" – горкі на смак, а палын мае не толькі смак горкі, але і пах. І жаль героя менавіта палынны, які не даць заглушыць у сэрцы гадамі "хвілінны боль і горыч гэтай раны".

У вершы аўтар выкарыстоўвае словы, якія ўтвараюць антанімічныя пары, каб больш ярка вымаляваць стан адчаю, у якім апынуўся лірычны герой: "гарачыя дакоры слязой халоднаю застылі на траве"; "хвілінны боль гадамі ў сэрцы заглушыць сваім не мог", "на ўсходзе дня майго заранка дагарае, каб позна вечарам на захадзе ўзысці..."

У прыродзе заранка (світальная зорка) з'яўляецца толькі на ўсходзе, і ніяк нельга назіраць яе на захадзе. Заранка – народнае найменне ранішняй зоркі Венеры – зоркі каханья. У вершы ж аўтар ужывае побач словы ўсход і захад, атаясамліваючы іх з маладосцю і сталасцю чалавека, гэтым самым паказваючы, што каханне не падпарадкоўваецца ніякім законам.

Надзвычай яскрава дынаміку пачуццяў юнака перадае група прыслоўяў: горка, шкада, позна вечарам.

У цэлым верш прасякнуты трывожным настроем, які выражаецца і праз эпітэты, выражаныя прыметнікамі: "золкае, туманнае світанне", "суровы позірк", "нямы адчай", "адзінокі сум", "жоўтыя сосны", "самотны жаўранак". Асаблівай увагі заслугоўвае ўжыванне займеннікаў у творы. Займеннікі "я" і "ты" выкарыстоўваюцца ў вершы ў розных склонавых формах ("я" – сімвал мужчыны, "ты" – сімвал жанчыны), але займеннік "мы" (узаемнасць) сустракаецца толькі аднойчы ў форме ўскоснага склону, таму што былі героі проста побач і аб'ядноўвала іх тая ж прырода. Нераздзеленасць пачуцця і душэўнага стану лірычнага героя падкрэсліваецца і выкарыстаннем займеннікаў "мой" і "твой". Таму пытанне ў вершы ("Ці помніш першае нясмелае прызнанне?") гучыць амаль рытарычна.

Выкарыстаныя паэтам дзеясловы прашлага часу паказваюць на незваротнасць мінулага, адчуванне страты ўзмацняецца гучаннем гужлівага "бывай".

Твор характарызуецца рытмічнасцю і напеўнасцю, якія ствараюцца і ўжываннем шматскладовых слоў, слоў з падоўжанымі зычнымі: "прызнанне", "туманнае світанне", "калоссе", "туманны, пальны жал", "хвіліны боль" і інш.

Верш напісаны шасцістопным ямбама, які сам па сабе ўжо стварае эфект запаволенасці інтанацыі. Далаўняе рытмічную карціну твора ярка выражаны гуканіс галосных [а] і [о]: доўгія і працяжныя па сваіх характарыстыках, яны ствараюць прасторавае ўяўленне, доўжаць у часе боль і горыч, якія праносяць праз усё сваё жыццё герой.

Няспраўджанае каханне, відаць, і моцнае таму, што яно вымяраецца толькі параметрамі і не прыбіта паўсядзённым побытам. Яно застаецца светлай, недасягальнай марай, рамантычным прывідам, ідэалам, створаным юнацкім уяўленнем.

У Алесі А. Куляшова ёсць свой рэальны прататып – Аляксандра Васільеўна Карыткіна, якую ў першым варыянце свайго верша ён параўноўвае з "пялёсткамі развешнай" квеццю:

Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая.
Бывай, пялёсткамі развешная квецць, –
Тваё, чарнявая, юнацтва дагарае
І слоў заранкавая сонечная медзь...

Паэт перапісваў першапачатковы варыянт верша на пачатку 70-х гадоў, будучы чалавекам дастаткова сталага ўзросту, ведаючы, што сустрэчы, не толькі перапіска, з Аляксандрай Карыткінай маглі б стаць рэальнасцю. Адсюль і большы аптымізм у другім варыянце верша: "На ўсходзе дня майго, якому ружавець".

Сустрэча герояў юнацкага рамана магла б адбыцца ўлетку 1951 г., калі Аляксандра Васільеўна адпачывала на радзіме. Аркадзь Куляшоў вельмі чакаў гэтай хвіліны, але ўбачыўшы замест прыгожай, роднай смуглянкі жанчыну сярэдняга ўзросту, ён жакнуўся, збянтэжыўся, кінуўся прэч і ўсю дарогу, па сведчанні шафэра, ледзь не плакаў.

Гэта была не яго Алеся, не яго мроя...

Літаратура

1. Гісторыя беларускай літаратуры XX ст. Т. 3.– Мн., 2002.
2. Бярозкін Р.А. Куляшоў: Нарыс жыцця і творчасці.– Мн., 1978.
3. Куляшова В. Лясному рэчу праўду раскажу.– Мн., 1989.